

Altun Yaruk Sudur Metninde Sadece İkileme Yapısında Görülen Fiiller Üzerine*

On the Verbs Appearing Only in the Hendiadys Structure in Altun Yaruk Sudur

Abdullah Uğur

Doktora öğrencisi, Erciyes Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı, Kayseri / Türkiye

e-posta abdullahugur144@gmail.com

orcid 0000-0003-2272-4440

doi 10.54316/dilarastirmalari.1186363

Hacer Tokyürek

Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Kayseri/Türkiye

e-posta hacertokyurek@erciyes.edu.tr

orcid 0000-0002-0008-1213

doi 10.54316/dilarastirmalari.1186363

Atıf

Citation

Uğur, Abdullah; Tokyürek, Hacer (2023). Altun Yaruk Sudur Metninde Sadece İkileme Yapısında Görülen Fiiller Üzerine .
Dil Araştırmaları, 32: 9-34.

Başvuru

Submitted

09.10.2022

Revizyon

Revised

06.01.2023

Kabul

Accepted

10.02.2023

Çevrimiçi Yayın

Published Online

30.05.2023

Öz

Türkçenin belli bir varlık ve biçim kazandığı her dönemde ikilemeler vardır. İkilemeler, Türkçenin ifade gücüne zenginlik katması bakımından en az atasözleri ve deyimler kadar önemli kalıplaşmış öğelerdir. Bu öğeler, Türkçenin sözlü ve yazılı olmak üzere anlatımdaki zenginliğini gösteren en önemli ifade biçimlerinden biridir. Son zamanlarda Eski Uygur Türkçesinde ikilemeler üzerine yapılan çalışmaların sayısı artmış ve ikilemelerin tarihi metinlerimizdeki önemine dikkat çekilmeye başlanmıştır. Eski Uygur Türkçesi metinlerinde de çokça geçen bir ifade biçimi olan ikilemeler, Türkçenin ilk yazılı kaynaklarından günümüze kadar kendisini göstermektedir.

Bu çalışmada, Altun Yaruk Sudur metninde sadece ikileme yapısında görülen fiiller tespit edilmiştir. Çalışmada tespit edilen ikilemelerin kullanım sıklığına yer verilmiştir. İkilemeler, alfabetik olarak sıralandıktan sonra anlamı ve kökeni ile ilgili açıklamalar üzerinde durulmuş, ikilemeyi oluşturan fiillerin *açur- suvsat-* ‘aç susuz bırakmak’, *tal- yüğ-* ‘bayılmak’ örneklerinde olduğu gibi sadece ikileme yapısında görüldüğü veya ikilemeyi oluşturan iki fiilden birinin *ısur- sok-* ‘ısırmak₂, sokmak₂’ ve *ursuk- bértin-* ‘vurulmak₂, yaralanmak₂’ örneklerinde olduğu gibi ikileme yapısında görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Altun Yaruk, İkileme, Fiil, Anlam, Köken Bilgisi

* Bu çalışma, Prof. Dr. Hacer Tokyürek danışmanlığında Abdullah Uğur tarafından hazırlanan ‘Eski Uygur Türkçesinde Fiil’ başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to be free of plagiarism.

ABSTRACT

There is hendiadys in every period in which Turkish acquires a certain presence and form. Hendiadys is at least as stereotyped as proverbs and idioms in terms of adding richness to Turkish expression power. These elements are one of the most important forms of expression, which shows the richness of Turkish in both oral and written expression. Recently, the number of studies on the Old Uyghur hendiadys has increased and attention has been drawn to the importance of the hendiadys in our historical texts. The hendiadys, which is a form of expression in the Old Uyghur texts, are manifested from the first written sources of Turkish to the present day.

In this study, only the verbs seen in the hendiadys in structure in the text of Altun Yaruk Sudur have been detected. The frequency of use of the hendiadys identified in the study is included. After the hendiadys is listed alphabetically explanations about their meaning and etymology are emphasized, the verbs that make up the hendiadys are seen only in the hendiadys structure, as in examples of *açur-suvsat-* ‘to leave starved and thirsty’ and *tal-yüg-* ‘to faint²’ or one of the two verbs that make up the hendiadys in, as in examples of *ısur- sok-* ‘to bite², to sting²’ and *ursuk- bértin-* ‘to be shot², to be injured²’ was concluded that seen in the hendiadys in structure.

Keywords: Altun Yaruk, Hendiadys, Verbs, Meaning, Etymology

0. Giriş

İkilemeler, anlatımı güçlendirmek, anlamı zenginleştirmek ve pekiştirmek amacıyla kullanılan ve Türkçenin söz varlığı unsurları arasında yer alan önemli bir unsurdur. Türkçenin her döneminde her lehçesinde belirgin bir biçimde karşımıza çıkar ve dilin gerek yapı gerek söz dizimi gerekse anlam bilimi açısından en önemli niteliklerinden birini oluşturup sıkça kullanılmaktadır (Aksan 2015: 67). Türkçenin en eski yazılı belgesi olarak kabul edilen Orhun Yazıtlarından günümüze kadar ikilemeler kullanılmıştır. Ölmez’e göre ikilemeler, Türkçenin en eski ifade biçimlerinden biridir (2017: 243). Bu en eski ifade biçiminin ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden biri anlamdır (Hatiboğlu 1981: 55). Ancak ikilemelerin ortaya çıkışını sadece anlama bağlamak yeterli değildir. Bu konuda Ağca, “tarihî metinlerde yer alan eş anlamlı, yakın anlamlı ve zıt anlamlı kelimelerin birbirine bağlanacak bağlama işaretleyicileri bulunmaz ve bu sebeple kelimeler ya da kelime öbekleri bağlanmadan sıralandıkları için ikilemelerin ortaya çıkması kolaylaşır” şeklinde ikileme yapılarının oluşumuna açıklık getirir (2015: 17).

İkilemeler, yinelemelerden, anlamlı ya da anlamsız eksiz kelimelerin yan yana gelmesinden veya çeşitli ekler alarak oluşturulmuş yapılardan meydana gelir ve genellikle iki aynı kelimenin tekrarı veya eş/yakın ya da zıt anlamlı kelimelerin yan yana kullanılması ile oluşur. Türkçenin söz diziminde de başta isim ve sıfat olmak üzere zamir, zarf ve fiil şeklinde kendisini gösterir.

Ölmez’in aktardığına göre Türkçede ikilemeler konusunda ilk çalışmayı Foy (1899) yapmıştır (2017: 244). Türkiye Türkçesinde ise ilk çalışmalar; Tuna (1949; 1950), Eren (1949) ve Ağakay (1953a; 1953b; 1954) tarafından yapılmıştır. Türkiye Türkçesinde en

kapsamlı çalışma da Hatiboğlu'na (1981) aittir. Hatiboğlu'na göre ikileme, Eski Uygurcanın başlıca özelliklerinden biridir (1981: 61). Eski Uygurcada ise ikilemeler üzerine ilk çalışma Çağatay (1944) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çağatay bu çalışmasında 250'den fazla ikilemeye yer vermiştir. Son zamanlarda Eski Uygur Türkçesi alanında ikilemeler üzerine yapılmış çalışmalarda bir artış gözlemlenmektedir. Bu alanda çalışan diğer isimler ise şunlardır: Ölmez (1998), Şen (2002), Böler (2010), Can (2010), Bozok (2012), H. Yıldız (2012, 2013), Ağca (2015), Ölmez (2017), Bozok (2018), İsi (2018), S. B. Yıldız (2018; 2019), Ölmez ve Aris (2019), Ölmez ve Sevim (2019), Sevim (2019), Kara (2021), Keskin (2021), Karaman (2022), Ölmez (2022), Tokyürek (2022).

Bu çalışmada ise AYS metninde geçen sadece fiil şeklinde kurulu olan ikilemeler üzerinde durulacaktır. Burada ikilemelerin yanında bu ikilemelerin metin içinde kaç defa geçtiği de belirtilecek olup metin içindeki sıklığı hakkında da tespitlerde bulunulacaktır. Bu çalışmada ikilemelerin yapısı (şekil ve anlamsal) üzerinde durulmayacaktır.

1. Altun Yaruk Sudur Metninde Sadece İkileme Yapısında Görülen Fiillerin İncelenmesi

AYS metninde sadece fiil+fiil şeklinde kurulan ikilemeler alfabetik olarak sıralanmış olup bu ikilemelerin anlamı ve kökeni ile ilgili açıklamalarda bulunulmuştur.

[1] *açur- suvsat-* ‘aç susuz bırakmak₂’ (HWA 6)

Nadalyayev vd. (1969: 7), Clauson (1972: 30) ve Röhrborn (2010: 6), *açur-* eylemini *aç-* fiilinden getirir. Kaşgarlı, DLT’de اچُرْدِي \approx *açurdi* ‘aç bıraktırdı, aç bıraktı’ şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 137; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 120). Aynı zamanda DLT’de bir şiir parçasında اچُرْب \approx *açurp* ‘aç bırakıp’ şeklinde *açur-* fiiline -p zarf-fiil eki geldiğinde vurgusuz orta hecedeki -(U)r- ekinin yardımcı ünlüsünün düştüğü görülür (Atalay, 1941: 473; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 379). Nadalyayev vd. (1969: 515) ile Clauson (1972: 793) *suvsat-* eylemini *suvsat-* fiilinden getirir. AYS’de *açur-* ve *suvsat-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

ürkitmemek korkutmamak solamamak beklememek açurmamak suvsatmamak
“korkutmamak₂, zincirlememek₂, aç susuz bırakmamak₂” (AYS4.482-83/AYSKaya.6177-78 = 1)

[2] *adın- muñad-/muñat-* ‘şaşırmak₂’ (DTS 10; Ölmez, 2017: 249; HWA 10)

Clauson (1972: 61) ve Röhrborn (2010: 8), *adın-* eyleminin kökenini **ad-* olarak gösterir. AYS’de *adın-* fiili, *muñad-/muñat-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve üç kez geçer. Clauson (1972: 350), *muñad-/muñat-* eylemini *buñad-* şeklinde kaydeder ve fiili, *buñ* kelimesinden getirir. AYS’de *muñad-/muñat-* eyleminin tek başına olan kullanımları vardır.

kamağ kişiler adıntular muñatdular “bütün kişiler şaşırdılar₂” (AYSSÜ.337-339/AYSKaya.347-349 = 1)

töpön yükünüp adını muñatu teginür biz “başını eğip (mutluluktan) şaşırp₂ (saygıyla) yerine getiririz” (AYS5.1125-1126/AYSKaya.10406-07 = 1)

yəriñjüyü açıyü ögürüp sevinip adın<ıp> muñadıp “üzülüp₂, sevinip₂, şaşırıp₂” (AYS10.904-905/AYSKaya.16672-73 = 1)

- [3] **agtarıl-/agtar(ı)l- toñtarıl-/toñtarıl-/toñtar(ı)l-** ‘döndürülmek₂, çevrilmek₂’ (DTS 23; Ölmez, 2017: 250; HWA 21)

Kaşgarlı, DLT’de *افتلدى* ≈ *ağtıldı* ‘yere vuruldu, sarsıldı’ şeklinde gösterir ve fiilin aslının *أغترلدى* ≈ *ağtarıldı* biçiminde olduğunu belirtir (Atalay, 1941: 129; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 113). Bu *agtarıl-* fiiliyle AYS’de geçen *agtarıl-/agtar(ı)l-* fiili anlam bakımından farklıdır. Nadalyayev vd. (1969: 23), Clauson (1972: 82) ve Röhrborn (2010: 29), *agtarıl-* eylemini *agtar-* fiilinden getirir. Clauson, *toñtarıl-/toñtarıl-/toñtar(ı)l-* eylemini *töñderil-* şeklinde kaydeder ve eylemi, *töñder-* fiilinden getirir (1972: 518). Nadalyayev vd. ise fiilin anlamı ve kökeniyle ilgili bir açıklama yapmayıp *agtarıl- toñtarıl-* şeklinde olan kullanımını gösterir (1969: 575). AYS’de *agtarıl-/agtar(ı)l-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *toñtarıl-/toñtarıl-/toñtar(ı)l-* eylemi, *agtarıl-/agtar(ı)l-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve iki kez geçer.

iüdüin altın arkuru turkuru ağtarılı toñtarılı evrilü tevrilü “yukarı aşağı, enine boyuna çevrilip₂ döndürülerek₂” (AYS3.133.20-22/AYSKaya.4146-48 = 1)

balıklar ölüm kapığıña kirip ağtarılı toñtarılı ağınayurlar erti “balıklar ölüm kapısına girip döndürülerek₂ yerde yatıp yuvarlanıyorlardı” (AYS9.824-25/AYSKaya.15543-44 = 1)

- [4] **alpal- kedlen-** ‘savaşta yetenekli olmak₂, cesur olmak₂’ (HWA 36; Ölmez, 2022: 44)

Röhrborn, *alpal-* eylemini *alp* kelimesinden getirir ve fiilin *alplan-* şeklinde olabileceğini belirtir (2010: 53). Erdal da *alpal-* fiilinin gelişiminde bulunan +A- eki almış **alp+a-* fiilinin tanıklanmadığını belirtir (1991: 653). Wilkens de Röhrborn’ün görüşünü destekler nitelikte *alpal-* fiilinin *alplan-* fiili için bir okuma hatasını olduğunu ifade eder (2021: 36). *kedlen-* eyleminin kökeni ise Soğd. *ked* ‘çok, son derece, iyice, pek, tam anlamıyla, iyi, yetenekli’ kelimesidir (Wilkens 2021: 352). AYS’de *alpal-* fiili, *kedlen-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçerken *kedlen-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

ëtinip tümenip alpalmışları kedlenmişleri y(e)me “hazırlanıp₂ savaşta yetenekli olanları₂ da” (AYS4.2750-51/AYSKaya.8504-05 = 1)

- [5] **ar- yov-** ‘aldatmak₂, kandırmak₂’ (DTS 50; Ölmez, 2017: 251; HWA 56)

Kaşgarlı, *ar-* fiilini DLT’de madde başı olarak *أرذدى* ≈ *ardı* ‘aldattı, kandırdı’ şeklinde uzun ünlülü biçimde gösterir. (Atalay, 1941: 96; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 89; Tekin, 1995: 100). DLT’de ‘aldatmak, hile yapmak, yanıltmak’ anlamına gelen fiil *تعدى* ≈ *tewdi* ‘aldattı’ şeklinde gösterilir ve *ardı tewdi* biçiminde ikileme yapısındadır (Atalay, 1941: 471). Ercilasun ve Akkoyunlu, fiilin yazımı ile ilgili olarak *ى* ≈ *y* (ye) sesinin noktalarının kazındığını, *ت* ≈ *t* (te) sesiyle üstün işaretinin konulduğunu ve *ى* ≈ *y* (ye) sesiyle başlayan fiillere yer verildiğinden dolayı bu fiilin *tewdi* şeklinde okunmasının mümkün olmadığını belirtir. Aynı zamanda DLT’de *يؤدى* ≈ *yowdı* ‘en hızlı koşusu ile koştı’ ve *يؤدى* ≈ *yowdı* ‘yakınına kavuşup malını paylaştı ve nimet kapısını açtı’ şeklinde geçen farklı anlamlara sahip iki *yow-* fiili daha vardır (2020: 377). Caferoğlu (1968: 306) ile Nadalyayev vd. (1969: 282), *yov-* fiilini *yuv-* şeklinde kaydeder. Clauson, *yov-* fiilinin

ar- fiiliyle ikileme şeklinde kullanıldığını belirtir (1972: 871). AYS’de ise *ar-* ve *yov-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

armak yovmak ezüg sav “aldatma₂ (ve) yalan söz” (AYS8.1314-15/AYSKaya.14328-29 = 1)

[6] **ar- ezükle-** ‘aldatmak₂, yalan söylemek₂’ (DTS 50; Ölmez, 2017: 251; HWA 56)

Clauson (1972: 286) ve Röhrborn (2010: 213), *ezükle-* fiilini *ezük* kelimesinden getirir. AYS’de *ezükle-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *ar-* fiili, *ezükle-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

tnl(i)glarıg artum ezükledim erser “canlıları aldattımsa₂” (AYS3.135.10/AYSKaya.4181 = 1)

[7] **arıt- alkındur-** ‘(günahları) temizletmek₂, yok ettirmek₂’ (DTS 53; HWA 62; Ölmez, 2022: 46)

Nadalyayev vd. (1969: 53), Clauson (1972: 207) ile Röhrborn (2010: 71), *arıt-* eylemini *arı-* fiilinden getirir. Nadalyayev vd., *alkındur-* fiilinin anlamı ve kökeniyle ilgili bir açıklama yapmayıp *arıt- alkındur-* şeklinde olan kullanımını gösterir (1969: 38). Erdal da *alkındur-* eyleminin *arıt-* fiiliyle birlikte kullanıldığını belirtir (1991: 819). Clauson (1972: 140) ve Röhrborn (2010: 52) *alkındur-* eylemini *alkın-* fiilinden getirir. Bozok, *arı-* eyleminden türeyen arıg kelimesinin *arıg silig*, *arıg süzük* ve *arıg turug* şeklinde ikileme oluşturduğunu ifade eder (2018: 44). Bu ikilemelerin eylem tabanları *arı-* *sil-*, *arı-* *süz-* ve *arı-* *tur-* şeklinde gösterilebilir. AYS’de *arıt-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *alkındur-* fiili, *arıt-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve iki kez geçer.

agır ayıg kılınçların kşanti çamkuy kılıp neteg arıtdılar alkındurtılar erser “çok kötü eylemlerini tövbe ederek₂ nasıl (günahlarını) temizlettilerse₂” (AYS3.139.9-11/AYSKaya.4272-74 = 2)

[8] **aya- çilte-** ‘saygı göstermek₂’ (DTS 27; Ölmez, 2017: 254; HWA 85)

Clauson, *çilte-* fiilinin sadece ikileme olarak kullanıldığını belirtir (1972: 419). Nadalyayev vd. de *çilte-* fiilinin anlamı ve kökeniyle ilgili bir açıklama yapmayıp *aya-* fiiliyle olan kullanımını gösterir (1969: 146). AYS’de *aya-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *çilte-* fiili, *aya-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

kamağka ayağuluk çilteğülük bolğaylar “herkese saygı gösterecekler₂” (AYS3.195.21-22/AYSKaya.5591-92 = 1)

[9] **ayaş- amraş-** ‘(karşılıklı) saygı ve sevgi duymak₂, (karşılıklı) saygı ve sevgi göstermek₂’ (DTS 27; Ölmez, 2017: 254; HWA 87)

Nadalyayev vd. (1969: 27) ile Röhrborn (2010: 114), *ayaş-* eylemini *aya-* fiilinden getirir. *amraş-* eylemini ise Nadalyayev vd. (1969: 42), Clauson (1972: 164) ve Röhrborn (2010: 57), *amra-* fiilinden getirir. AYS’de *ayaş-* ve *amraş-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve iki kez geçer.

ayaştaçı amraştaçı bolğaylar “(karşılıklı) sevgi ve saygı gösterecekler₂” (AYS3.195.14/AYSKaya.5584 = 1)

ayaşdaçı amraşdaçı “(karşılıklı) sevgi ve saygı gösterecek₂” (AYS6.170-171/AYSKaya.10889-90 = 1)

[10] **ayat- ağırlat-** ‘saygı göstermek₂’ (DTS 27; Ölmez, 2017: 254; HWA 87)

Nadalyayev vd. (1969: 27), Clauson (1972: 268) ve Röhrborn (2010: 114), *ayat-* eylemini *aya-* fiilinden getirir. Erdal, *ayat-* fiilinin *ağırlat-* fiiliyle kullanıldığını ifade eder (1991: 763). AYS’de de *ayat-* ve *ağırlat-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve iki kez geçer.

kamağ yalañjukka barçaka bir yanlıg ayatgay ağırlatgay biz “bütün insanlara, herkese eşit₂ (şekilde) saygı gösterteceğiz₂” (AYS6.89-90/AYSKaya.10805-07 = 1)

üküşke ayatmış ağırlatmış “hepsine saygı göstertmiş₂” (AYS10.73-74/AYSKaya.15823-24 = 1)

[11] **ba- beklel-** ‘bağlanmak₂’

AYS’de *ba-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *beklel-* fiili, *ba-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

öz öglerin [köñüllerin] yaguk bamış beklemiş bilge biliglig “kendi akılları ile yakın bağlanmış₂ bilgili” (AYS1.79-80/AYSKaya.870-71 = 1)

[12] **bal- beklel-** ‘bağlı olmak₂, bağlanmak₂’ (DTS 81; Ölmez, 2017: 255; HWA 141)

Clauson, *bal-* eylemini *ba-* fiilinden getirir (1972: 330) ve *beklel-* eylemini ise *bekle-* fiilinden getirir (1972: 327). Nadalyayev vd. ise *beklel-* fiilin anlamı ve kökeniyle ilgili bir açıklama yapmayıp *bal- beklel-* şeklinde olan kullanımını gösterir (1969: 92). AYS’de *bal-* ve *beklel-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

ınl(ı)glar anı ağıra bilmetin balmakların beklelmeklerin “canlılar onu ayırabilmeden bağlı olmalarını₂” (AYS5.634-35/AYSKaya.9915-16 = 1)

[13] **bas- küşşiret-** ‘bastırıp veya zayıflatıp üstesinden gelmek₂’

Küşşiret- fiili, *küş* kelimesinden gelir ve AYS’de *bas-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *küşşiret-* fiili, *bas-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve iki kez geçer.

kor kıtaçılarka bulganmak kakımakış basmak küşşiretmek erür “zarar verenlere öfkelenmeyi₂ bastırıp üstesinden gelmektir” (AYS4.612-13/AYSKaya.6310-11 = 2)

[14] **bekle- bukagula-** ‘tutuklamak₂, hapsetmek₂’ (Ölmez, 2017: 256; HWA 157)

Kaşgarlı, DLT’de *bekle-* fiilini بَكَلَدِي ≈ *bekledi* ‘kapattı, bağladı, sağlamaştırdı’ şeklinde gösterir. Aynı zamanda DLT’de yazımı aynı olan bir başka *bekle-* fiili daha vardır ve ‘korumak’ anlamına gelir (Atalay, 1941: 572; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 471). ‘Korumak’ anlamına gelen *bekle-* fiili DLT’de بَرَكَلَدِي ≈ *berkledi* ‘korudu, hapsetti’ şeklinde de geçer ve Kaşgarlı, *berkle-* fiilinin aslının *bekle-* olduğunu ifade eder (Atalay, 1941: 635; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 531). Clauson, *bekle-* fiilini *bek* kelimesinden getirir (1972: 326). Wilkens ise *bekle-* fiili için Mo. *bekile-* fiiline gönderme yapar (2021: 157). *Bukagula-* eylemi ise bukagu ‘hapishane, zincir’ kelimesinden gelir (Wilkens 2021: 196). AYS’de *bekle-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *bukagula-* fiili, *bekle-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

beklemek bukagulamak ölmek emgetmek “hapsetme₂, öldürme, eziyet etme” (AYS6.684-85/AYSKaya.11414-15 = 1)

[15] **b(e)küş- ornaş-** ‘saęlamlařtırmak₂, yerleřtirmek₂’ (HWA 157)

Kaşarlı, DLT’de *b(e)küş-* fiilini بَكَّى \approx *bekütti* ‘sağlamlaştırdı’ şeklinde gösterir. Ancak fiilin çekimlerini gösterirken fiilde bulunan ikinci ünlüyü بَكْتُور \approx *bekitür* ve بَكْتَمَاك \approx *bekitmek* olmak üzere düz-dar şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 420; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 329). AYS’de fiilin ikinci ünlüsü daima yuvarlak-dardır. Nadalyayev vd. (1969: 93-371) ile Clauson (1972: 235-325), *b(e)küş-* eylemini *bekü-* fiilinden getirirken *ornaş-* eylemini *orna-* fiilinden getirir. AYS’de *ornaş-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *b(e)küş-* fiili, *ornaş-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

b(e)küşgeli ornaşgalı bulmayukın yařırđı bulgalı küsemek erür “saęlamlařtırmak₂ için bulmadığını yeniden bulmak ister” (AYS4.901-03/AYSKaya.6605-07 = 1)

[16] **bilin- ukun-** ‘(günah, suç) kabul etmek₂, itiraf etmek₂’ (Ölmez, 2017: 257)

Nadalyayev vd. (1969: 100) ile Clauson (1972: 343), *bilin-* eylemini *bil-* fiilinden getirir. Clauson, *ukun-* eylemini *uk-* fiilinden getirir (1972: 87). AYS’de *bilin-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *ukun-* fiili, *bilin-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

munçulayu bilinü ukunu kşanti kılsar “böylece (günahını) kabul edip₂ tövbe etse” (AYS3.146.18-19/AYSKaya.4441-42 = 1)

[17] **bog- amrıl-** ‘yok etmek₂’ (DTS 109; Ölmez, 2017: 258; HWA 185)

Kaşarlı, *amrıl-* fiilinin ikinci ünlüsünü yuvarlak-dar olacak şekilde اَمْرُلْدِي \approx *amruldı* ‘1. sakinleşti, duruldu. 2. (kalbi) durdu.’ biçiminde gösterir (Atalay, 1941: 130; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 114). AYS’de fiilin ikinci ünlüsü düz-dar şeklinde. Clauson, *eylemini-* fiilini **amur-* fiilinden (1972: 163), Röhrborn de **amır-* fiilinden getirir (2010: 58). Nadalyayev vd. ise fiilin kökeniyle ilgili bir açıklama yapmaz (1969: 42). Erdal, **amır-* fiilinin tanıklanmadığını ifade eder (1991: 654). AYS’de *bog-* fiili, *amrıl-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer. Nadalyayev vd. (1969: 109), *bog- amrıl-* ikilemesinin anlamını ‘sakinleřmek₂’, Ölmez (2017: 258) ise ‘boğmak ve ortadan kaldırmak’ ve Wilkens (2021: 185) de ‘kaybolmak₂, görünmez olmak₂’ anlamında verir. Bu çalışmada metnin bağlamı dikkate alınarak ‘yok etmek₂’ anlamında verilmiştir. AYS’de *amrıl-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

bo nizvanuları bogup amrılıp “bu ihtirasları yok edip₂” (AYS4.703-04/AYSKaya.6403-04 = 1)

[18] **busurkan- buşrul-** ‘sıkıntı basmak₂, sıkıntılanmak₂’

Nadalyayev vd. (1969: 128), *buşrul-* eylemini *buş-* fiilinden, Clauson (1972: 384) ise *buşur-* fiilinden getirir. AYS’de *buşrul-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *busurkan-* fiili, *buşrul-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

etözüm busurkanur buşrurur “bedenim sıkıntılanır₂” (AYS10.460/AYSKaya.16218 = 1)

[19] emlet- öñetdür- ‘iyileştirmek₂, tedavi ettirmek₂’ (HWA 107)

Nadalyayev vd. (1969: 173), Clauson (1972: 161) ve Röhrborn (2010: 142), *emlet*-eylemini *emle*- fiilinden getirir. AYS’de *emlet*- fiili, *öñetdür*- fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer. Nadalyayev vd. (1969: 386) ile Clauson (1972: 182), *öñetdür*-eylemini *öñed*- fiilinden getirir ve AYS’de *öñetdür*- fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

iglerin agrıgların emletgeli öñetdürgeli “hastalıklarım₂ tedavi ettirmek₂ için” (AYS9.739-40/AYSKaya.15458-59 = 1)

[20] erkeçlen- yaykal- ‘dalgalanmak₂’ (DTS 179; Ölmez, 2017: 263)

Nadalyayev vd., *erkeçlen*- fiilinin anlamı ve kökeniyle ilgili bir açıklama yapmaz ancak *erkeçlen*- *yaykal*- şeklinde olan ikileme yapısındaki kullanımını gösterir (1969: 179). Clauson, *yaykal*- eylemini *yayka*- fiilinden getirir (1972: 981). AYS’de hem *erkeçlen*- hem de *yaykal*- fiilleri sadece ikileme yapısında görülür.

ügüzler köller erkeçlenip yaykalıp “ırmaklar, göller dalgalanı₂” (AYS10.596-97/AYSKaya.16357-58 = 1)

[21] ert- kırıl- ‘ölmek₂’ (HWA 119; Ölmez, 2022: 56)

Kaşgarlı, DLT’de *kırıl*- fiilini قردى \approx *kırıldı* ‘soyuldu, kazındı’ şeklinde gösterir. Aynı zamanda DLT’de yazımı aynı ama anlamı farklı iki *kırıl*- fiili daha vardır. Bunların anlamları sırasıyla şu şekildedir: 1. (kar) yerden kürünmek. 2. fakirleşmek. Ancak ‘(kar) yerden kürünmek anlamına gelen fiilde ق \approx ک (kaf) sesinde hem esre hem de ötre kullanımı vardır (Atalay, 1941: 335; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 271). Bu durum fiilin farklı bir şekilde okunabileceğini düşündürür. Nadalyayev vd. (1969: 446) ile Clauson (1972: 658), *kırıl*- eylemini *kir*- fiilinden getirir. AYS’de *kırıl*- fiili, *ert- kırıl*- ‘ölmek₂’ şeklinde ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer. Erdal da *kırıl*- fiilinin *ert- kırıl*- şeklinde ‘ölmek₂’ anlamına gelen bir örtmece söz oluşturduğunu ifade eder (1991: 664). AYS’de *ert*- fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

erte kırılı “ölüp₂” (AYS10.777/AYSKaya.16542 = 1)

[22] élen- başla- ‘yönetmek₂, egemen olmak₂’ (DTS 207; HWA 254; Ölmez, 2022: 57)

Caferoğlu (1968: 92) ile Nadalyayev vd. (1969: 207), *élen*- fiilini *ilen*- şeklinde kaydeder. Clauson (1972: 148) ise *élen*- biçiminde kaydeder ve eylemi, *éle*- fiilinden getirir. Özertural ve Röhrborn (2020: 5), *élen*- fiilinin Runik metinlerde *éle*- biçiminde geçtiğini ifade eder ve *élen*- eyleminin kökünü **éle*- olarak gösterir. Erdal (1991: 599) da *élen*- fiilinin *éle*- biçiminin sadece Runik kaynaklarda var olduğunu belirtir. Clauson, *başla*- fiilini *baş* kelimesinden getirir (1972: 382). AYS’de *başla*- fiilinin tek başına olan kullanımları varken *élen*- fiili, *başla*- fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

tapıuçça élenmiş başlanmış bodunuğ “isteğine göre halkı yönetmiş₂” (AYS8.1677-78/AYSKaya.14691-92 = 1)

[23] élen- erksin- ‘yönetmek₂, egemen olmak₂, hüküm sürmek₂’ (DTS 207; Ölmez, 2017: 264; HWA 254)

AYS'de *erksin-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *elen-* fiili, *erksin-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve üç kez geçer.

elenmeki erksinmeki asılgay üstelgey “yönetmesi₂ artacak₂” (AYS6.255-56/AYSKaya.10976-77 = 3)

[24] **êrintür- burçintur-** ‘incitmek₂, acı vermek₂, kızdırmak₂’ (DTS 179; Ölmez, 2017: 265; HWA 261)

Clauson (1972: 237) ile Özertural ve Röhrborn (2020: 30), *êrintür-* fiilini *êrin-* fiilinden getirir. Nadalyayev vd. ise *êr-* fiilinden getirir (1969: 178). *Burçintur-* fiili ise *burçın-* fiilinden gelir. Clauson, *burçintur-* fiilinin *êrintür-* fiiliyle birlikte bulunduğunu belirtir (1972: 358). AYS'de de *êrintür-* ve *burçintur-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

köñüllerin karınların êrintürdüm burçinturdum “gönüllerini₂ incittim₂” (AYS3.135.10-11/AYSKaya.4203-04 = 1)

[25] **êv-/êv- tay-** ‘acele etmek₂, telaşlı davranmak₂’ (DTS 186; Ölmez, 2017: 266; HWA 264)

Kaşgarlı, *êv-/êv-* fiilini DLT'de ائدى \approx *iwdi* ‘acele etti’ şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 93; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 87). Ölmez, çalışmasında *ty- tay-* ikilemesini *êv- tay-* şeklinde düzeltir (2017: 246). Nadalyayev vd., *ty-* fiiliyle ilgili herhangi bir açıklama yapmayıp *ty- tay-* ikilemesini gösterir ve ‘titremek₂, sallamak₂’ anlamını verir (1969: 218). Wilkens, *êve taya* ikilemesine ‘titrek₂’ anlamını verir (2021: 266). Özertural ve Röhrborn ise Wilkens’in DKP'de vermiş olduğu bu anlamdan vazgeçilmesi gerektiğini ifade eder (2020: 66). AYS'de *êv-/êv-* ve *tay-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

êve taya tavrana yakın kelip beggerü “telaşlı davranarak₂ hükümdara doğru yaklaşım” (AYS10.758-59/AYSKaya.16523-24 = 1)

[26] **ısır- sok-** ‘ısırmak₂, sokmak₂’ (Ölmez, 2017: 267)

Kaşgarlı, *ısır-* fiilini ائردى \approx *ııırdı* ‘ısırdı’ biçiminde fiilin ikinci ünlüsü düz-dar olacak şekilde gösterir (Atalay, 1941: 98; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 91). AYS'de fiilin ikinci ünlüsü yuvarlak-dar şeklindedir. Wilkens, *ısır-* fiilinin açıklaması için *ısır-* ve *ııır-* fiillerine gönderme yapar (2021: 291). AYS'de *sok-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *ısır-* fiili, *sok-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

mêni ıııııııııı sokarlar “beni ısıırırlar₂” (AYSSÜ.401-02/AYSKaya.414-15 = 1)

[27] **ilintür- yapşintur-** ‘yapıştırmak₂’ (DTS 208; HWA 304)

Nadalyayev vd., *ilintür-* eylemini *il-* fiilinden getirir (1969: 208) ve *yapşintur-* fiilinin anlamı ve kökeniyle ilgili bir açıklama yapmayıp *ilintür- yapşintur-* şeklinde olan kullanımını gösterir (1969: 236). *Yapşintur-* eylemi *yap-* fiilinden gelir. AYS'de hem *ilintür-* hem de *yapşintur-* fiili sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

edğüke ayıgka ilintürmetin yapşinturmatın “iyiye (ve) kötüye yapıştırmadan₂” (AYS4.2245-46/AYSKaya.79276-77 = 1)

[28] **istet- tilet-** ‘aratmak₂, soruşturmak₂, araştırtmak₂’ (Ölmez, 2017: 268; HWA 312)

Nadalyayev vd. (1969: 214), Clauson (1972: 243) ile Özertural ve Röhrborn (2020: 135), *istet-* eylemini *iste-* fiilinden yine Nadalyayev vd. (1969: 560) ile Clauson (1972: 494), *tile-* eylemini *tile-* fiilinden getirir. Taranan eserlerde *istet-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *tile-* fiili, *istet-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

ol êlig beg istetzün tiletzün “o hükümdar₂ aratsın₂” (AYS10.674/AYSKaya.16437 = 1)

[29] **iy- bas-** ‘boyunduruğu altına almak₂’ (DTS 205; Ölmez, 2017: 269; HWA 315)

Clauson, *iy-* fiilini *iy-* şeklinde kaydeder ve eylemin sadece *bas-* fiiliyle ikileme olarak kullanıldığını belirtir (1972: 266). AYS’de *bas-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *iy-* fiili, *bas-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

törttin sıyar yer oronug iymiş basmış “dört bir yandaki yerleri₂ boyunduruğu altına almış₂” (AYS10.72-73/AYSKaya.15822-23 = 1)

[30] **ked- tona-** ‘giymek₂, takmak₂’ (Ölmez, 2017: 270; HWA 352)

Tona- fiili *ton* kelimesinden gelir ve AYS’de *ked-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *tona-* fiili, *ked-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

arıg to[n kedzün] tonanzun “temiz giysi giysin₂” (AYS1.365-66/AYSKaya.1052 = 1)

[31] **kev- küçsiret-** ‘zayıflatmak₂’ (DTS 304; Ölmez, 2017: 271; HWA 359)

AYS’de *kev-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *küçsiret-* fiili, *kev-* fiiliyle ikileme yapısında görülür.

nizvanıg ok kever küçsiretür “ihtirası zayıflatır₂” (AYS3.163.10-11/AYSKaya.4830-31 = 1)

[32] **kez- yap-** ‘serserilik etmek₂’

DLT’de geçen *yap-* fiillerinden farklı anlama sahip olan *yap-* ‘aylaklık etmek, dolaşmak, daire çizerek dönmek’ eylemi, *kez-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve iki kez geçer. AYS’de *kez-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

keze yapa tegzini “serserilik edip₂ dolaşarak” (AY1.1111/AYSKaya.1370 = 1)

keze yapa yorip “serserilik edip₂” (AYS4.1176/AYSKaya.6886 = 1)

[33] **kértgün- edger-** ‘inanmak₂, saygı göstermek₂’ (Ölmez, 2017: 272; HWA 365)

Kaşgarlı, DLT’de *kértgün-* fiilini كرتگندی \approx *kirtkündi* ‘inandı’ şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 627; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 523). Ercilasun ve Akkoyunlu, çalışmasında *kértgün-* fiilinin *kirtkün-* < *kirt(ü)+k-(ü)n-* < **kirtü+k-* < *kirtü* şeklinde oluştuğunu kabul etmesi dolayısıyla fiili /k/ ünsüzüyle okumuştur (2020: 523). Clauson, *kértgün-* fiilinin morfolojik olarak belirsiz olduğunu ve *kértü* kelimesiyle aynı kökten geldiğini ifade eder (1972: 739). Erdal da *kértgün-* fiilinin *kértü* kelimesiyle bağlantılı olduğunu ifade eder ve *kértgün-* fiilini -(X)n- eki almış fiiller arasında gösterir (1991: 605).

Kaşgarlı, DLT’de *edger-* fiilini اذكردي \approx *edgerdi* şeklinde gösterir. DLT’de yazımı aynı ama anlamı farklı iki *edger-* fiili vardır. Bunların anlamları sırasıyla şu şekildedir: 1.

umursamak (çoğunlukla olumsuzluk için kullanılır). 2. düzeltmek (Atalay, 1941: 120; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 107). Clauson, *edger-* fiilini *ed* kelimesinden getirir (1972: 52). Erdal, *edger-* fiiliyle *edik-* fiilinin kökeninin aynı olduğunu ancak *edger-* fiilinin -(A)r- ekinden türemediğini ifade ederek fiili +gAr- eki almış fiiller arasında gösterir (1991: 743). Röhrborn ise *edker-* fiilinin anlam olarak *edik-* fiiline bağlandığını ve ed+ker- şeklinde doğrudan türemediğini ed+(i)k-(e)r- şeklinde oluştuğunu belirtir (2010: 128). AYS'de *kértgün-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *edger-* fiili, *kértgün-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

bo nom erdini bar erip kértgünmeser edgermeser “bu öğretici mücevheri var olup inanmazsa₂” (AYS6.650-51/AYSKaya.11379-80 = 1)

[34] **kiriş- tutul-** ‘(içinde) olmak₂, bulunmak₂’ (HWA 383; Ölmez, 2022: 65)

Nadalyayev vd. (1969: 309) ile Clauson (1972: 747), *kiriş-* eylemini *kir-* fiilinden getirir. AYS'de *kiriş-* fiili, *tutul-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve üç kez geçer. Nadalyayev vd. (1969: 593) ile Clauson (1972: 456), *tutul-/tutul-* eylemini *tut-* fiilinden getirir. AYS'de *tutul-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

yétinç kirisemeklerin tutulmakların bilmek üze “yedincisi (içinde) olmalarını₂ bilmek üzerine” (AYS4.1689-90/AYSKaya.7408-09 = 3)

[35] **kizle- yaşur-** ‘gizlemek₂, saklamak₂’ (DTS 311; Ölmez, 2017: 273; HWA 387)

Clauson, *kizle-* fiilini *kiz* kelimesinden getirir (1972: 760). Nadalyayev vd. (1969: 247) ile Clauson (1972: 979), *yaşur-* eylemini *yaş-* fiilinden getirir. AYS'de *kizle-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *yaşur-* fiili, *kizle-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve iki kez geçer.

uzun üdlerde kizleser yaşursar “uzun zamanlarda gizlese₂” (AYS3.141.1/AYSKaya.4309 = 2)

[36] **kork- ürk-** ‘korkmak₂’ (Ölmez, 2017: 274; HWA 394)

AYS'de *kork-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *ürk-* fiili, *kork-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

sansarka korkdaçi ürkdeçi “samsāra’ya korkacak₂” (AYS4.2180-81/AYSKaya.7910-11 = 1)

[37] **kü- küzed-/küzet-/küzet-/küzet-** ‘korumak₂’ (DTS 322; Ölmez, 2017: 276; HWA 435)

Clauson, *kü-* fiilinin *küzet-* fiiliyle sürekli olarak ikileme şeklinde kullanıldığını belirtir (1972: 686). AYS'de *kü-* fiili, *küzet-/küzet-/küzet-/küzed-* fiiliyle 95 kez ikileme yapısında görülürken *küzed-/küzet-/küzet-/küzet-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır. Bozok, *kü- küzed-/küzet-/küzet-/küzet-* ikilemesi ile ilgili olarak *küzet- kü-* şeklinde istikaklı ikileme oluşturduğunu belirtir (2012: 83). Taranan eserlerde *küzet- kü-* şeklinde bir ikilemeye rastlanılmamıştır. Bozok’un tespiti 1994 yılı metin yayınına aittir. Araştırmacının 2021 yılına ait yayınında bu ifadeyi düzelttiği görülmektedir (Kaya, 2021: 112).

umug inag bolup kümek küzetmek kılı “umut₂ olup koruyup₂” (AYSSÜ.685-86/AYSKaya.655-656 = 1)

nomug küyü k]üzedü tutguka “öğretiyi koruyup₂ kollayana” (AYS1.239/AYSKaya.981 = 8)

éd[e]r[ü] y[ori]p küyü küzetü tutup “takip ederek gidip koruyup₂ kollayarak” (AYS2.1278/AYSKaya.3143 = 2)

üç erdinig küyü küzetü tutsar “üç mücevheri koruyup₂ kollasa” (AYS3.147.23-148.1/AYSKaya.4470-71 = 5)

arlanlar hanı küyü küzetü tutup “arlanlar hanının koruyup₂ kollayarak” (AYS4.2790-91/AYSKaya.8545-46 = 13)

bodis(a)t(a)vlarka küyü küzetü “bodhisattvalar (tarafından) korunarak₂” (AYS5.397-98/AYSKaya.9678-9679 = 7)

öñi öñi yadılıp küyü küzetü tegingey biz “ayrı ayrı yayılıp koruyacağız₂” (AYS6.1284-85/AYSKaya.12026-27 = 24)

küyü küzetü tutup enç meñilig kıltaçı “koruyup₂ kollayarak huzuru₂ sağlayacak” (AYS7.199-200/AYSKaya.12273-74 = 8)

bo nom erdinig küyü küzetü tutmakıñıñ “bu öğreti mücevherini koruyup₂ kollamanın” (AYS8.1104-05/AYSKaya.14118-19 = 16)

bo etözüg küyü küzetü “bu bedeni koruyup₂” (AYS10.201-02/AYSKaya.15954-55 = 11)

[38] **küçen- küçlen-** ‘çabalamak₂, çalışmak₂’ (HWA 415)

Kaşgarlı, *küçen-* fiilini كُجِنْدِي ≈ *küçendi* şeklinde gösterir ve DLT’de yazımı aynı ama anlamı farklı iki *küçen-* fiili daha vardır. Bunların anlamları sırasıyla şu şekildedir: 1. güç azalmak, yük ağır gelmek. 2. gasp etmek (Atalay, 1941: 345; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 278). AYS’de *küçen-* fiilinin anlamı ‘çabalamak, gayret etmek’ şeklindedir ve *küçen- küçlen-* ‘çabalamak₂, çalışmak₂’ şeklinde ikileme yapısında görülür. Nadalyayev vd. (1969: 323) ile Clauson (1972: 698), *küçen-* eylemini *küçe-* fiilinden getirir. Clauson, *küçlen-* eylemini *küçle-* fiilinden getirir (1972: 697). Erdal ise *küçlen-* fiilinin gelişimini *küçlen-* < küç+len- < küç şeklinde gösterir ve fiilin küç+le- şeklindeki oluşumunun 14. yüzyıldan sonra ortaya çıktığını ifade eder (1991: 513). Hem *küçen-* hem de *küçlen-* fiilleri AYS’de sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

tınl(i)glarka asıg tusu kılmanın küçenürler küçlenürler “canlılara fayda₂ sağlamaya çabalarlar₂” (AYS4.308-09/AYSKaya.6000-01 = 1)

[39] **oçundur- sakındur-** ‘uyandırmak₂, hatırlatmak₂, düşündürmek₂’ (Ölmez, 2017: 279; HWA 502)

Nadalyayev vd., *oçundur-* eylemini *oğun-* fiilinden getirir (1969: 362). AYS’de *oçundur-* fiili, *sakındur-* fiiliyle bir kez ikileme yapısında görülürken *sakındur-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

ol nomçınıñ köñülüñe kirip oğundurı sakınduru teginip unıtduru teginmegey “o öğretmenin gönlüne girip uyandırıp₂ unutturmayacağız₂” (AYS6.1288-90/AYSKaya.12031-33 = 1)

[40] ogat- sergür- ‘sakinleştirmek₂’ (HWA 505)

Wilkens, *ogat-* fiilinin açıklaması için *okat-* fiiline gönderme yapar (2021: 502). Nadalyayev vd. (1969: 496) ile Clauson (1972: 850), *sergür-* eylemini *ser-* fiilinden getirir. AYS’de *ogat-* fiili, *sergür-* fiiliyle bir kez ikileme yapısında görülürken *sergür-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

nom tözinte köñüllerin ogatıp sergürüp “öğreti temelinde gönülleri sakinleştirip” (AYS4.1996-97/AYSKaya.7721-22 = 1)

[41] op- siñirt- ‘yutulmak₂’ (Ölmez, 2017: 279; HWA 512)

Kaşgarlı, *op-* fiilini DLT’de اوڭدى \approx *opdi* ‘(su vb. şeyleri) içmek üzere dudağına dayadı’ şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 95; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 89). Aynı zamanda DLT’de *op-* fiiline anlam olarak yakın olan ve اۇندى \approx *öpdı* ‘(çorba vb.) içti’ şeklinde geçen bir başka fiil daha vardır (Atalay, 1941: 92; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 85). Nadalyayev vd., *siñirt-* eylemini *siñ-* fiilinden getirir (1969: 501). AYS’de *op-* fiili, *siñirt-* fiiliyle bir kez ikileme yapısında görülürken *siñirt-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

rakşazka opa siñirtü “râkşasa (tarafından) yutulup” (AYS10.833/AYSKaya.16599 = 1)

[42] ota- emle- ‘tedavi etmek₂, iyileştirmek₂’ (DTS 373; Ölmez, 2017: 280; HWA 517)

Clauson, *ota-* fiilini *ot* kelimesinden getirir (1972: 42). Kaşgarlı, *ota-* fiilinin Oğuz lehçesinde ‘ilaçla tedavi etmek’ anlamına geldiğini belirtir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 458). Clauson (1972: 161) ile Röhrborn (2010: 141), *emle-* fiilini *em* kelimesinden getirir. Wilkens, *emle-* eylemi için *Mo. emle-* ve *emne-* fiillerine gönderme yapar (2021: 107). AYS’de *ota-* fiili, *emle-* fiiliyle bir kez ikileme yapısında görülürken *emle-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

tul(i)glarnıñ iglerin agrıgların otayın emleyin “canlıların hastalıklarını tedavi edin” (AYS9.493-94/AYSKaya.15212-13 = 1)

[43] oyırkan- yogurkan- ‘şaşırmak₂’ (DTS 608; Ölmez, 2017: 280; HWA 519)

Nadalyayev vd., *oyırkan-* fiilini *uyurkan-* şeklinde kaydeder ve fiilin anlamı ve kökeni hakkında bir açıklama yapmayıp *yogurkan-* fiiliyle olan kullanımını gösterir (1969: 608). Aynı şekilde *yogurkan-* fiilinin anlamı ve kökeniyle ilgili herhangi bir açıklama yapmayıp *uyurkan-* *yogurkan-* şeklinde olan kullanımını gösterir (1969: 270). AYS’de *yogurkan-* ve *oyırkan-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

anı körüp taķı artokrak oyırkandı yogurkandı “onu görüp de daha fazla şaşırdı” (AYS10.391-93/AYSKaya.16148-50 = 1)

[44] öglen- tıñlan- ‘kendine gelmek₂, ayılmak₂’ (DTS 380; Ölmez, 2017: 281; HWA 526)

Kaşgarlı, *öglen-* fiilini DLT’de اۆگندی \approx *öglendi* ‘dinlendi’ şeklinde göstererek şaşkınlıktan sonra bir şeyi anlayınca da aynı fiilin kullanıldığı belirtir ve fiilin aslının اۆگندی \approx *öglendi* şeklinde olduğunu ifade eder (Atalay, 1941: 134; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 117). DLT’de bir başka yerde de اۆگندی \approx *öglendi* ‘dinlendi’ fiili geçer ve Kaşgarlı, burada geçen fiil için de çocuk büyüdüğü zaman kullanıldığını belirtir

(Atalay, 1941: 151; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 131). Clauson, *öğlen-* fiilini *ög* kelimesinden getirir (1972: 107). Nadalyayev vd., *tnlan-* fiilinin anlamı ve kökeniyle ilgili bir açıklama yapmayıp *öğlen- tnlan-* şeklinde ikileme yapısında olan kullanımını gösterir (1969: 568). AYS'de *tnlan-* fiili, *öğlen-* fiiliyle bir kez ikileme yapısında görülürken *öğlen-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

ötrü tēmin azk(ı)ya öglēnū tnlanu “sonra hemen kısa bir süre için kendine gelip₂” (AYS10.815-16/AYSKaya.16581-82 = 1)

[45] ögsire- tnsıra- ‘bilincini kaybetmek₂, bayılmak₂’ (DTS 381; HWA 528)

Nadalyayev vd., *tnsıra-* fiilinin anlamı ve kökeniyle ilgili herhangi bir açıklama yapmayıp *ögsire- tnsıra-* şeklinde olan kullanımını gösterir (1969: 568). Clauson, *ögsire-* fiilini *ög* kelimesinden (1972: 118), *tnsıra-* fiilini ise *tn* kelimesinden getirir (1972: 526). AYS'de *ögsire-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *tnsıra-* fiili, *ögsire-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve üç kez geçer.

ögsirep tnsırap kamıldılar “bilincini kaybedip₂ yere düştüler” (AYS10.348/AYSKaya.16104 = 3)

[46] ökün- bilin- açın- yağın- ‘(günah) itiraf etmek₄, kabullenmek₄’ (HWA 529)

Dörtlemeyi oluşturan *ökün-*, *bilin-* ve *açın-* fiillerinin tek başına olan kullanımları varken *yağın-* fiili, *ökün-*, *bilin-* ve *açın-* fiilleri dörtleme yapısında görülür ve bir kez geçer.

ökünür m(e)n bilinür m(e)n açınur m(e)n yağınur m(e)n “(günahlarımı) itiraf ediyorum₄” (AYS3.137.23-138.1/AYSKaya.4239-40 = 1)

[47] ökün- kakın- bilin- ukun- ‘(günah, suç) kabul etmek₄, itiraf etmek₄’ (HWA 529)

Dörtlemeyi oluşturan *ökün-* ve *bilin-* fiillerinin tek başına olan kullanımları varken *kakın-* ve *ukun-* fiilleri dörtleme yapısında görülür ve iki kez geçer.

ökünü kakını bilinü ukunu kşanti ç(a)mkuy kılsarlar “(günahlarını) itiraf edip₄ tövbe₂ etseler” (AYS3.140.11-12/AYSKaya.4296-97 = 2)

[48] öñet- bıñık- ‘iyileşmek₂, (hastalığı) atlatmak₂’ (HWA 534)

Clauson, *bıñık-* eyleminin **tıñık-* fiili için yanlış okunduğunu belirtir (1972: 350). Erdal da **tıñık-* fiilinin bilinmediğini ifade eder (1991: 493). Clauson, *öñet-* fiilini *öñ* kelimesinden getirir (1972: 179). AYS'de *bıñık-* fiili, *öñet-* fiiliyle bir kez ikileme yapısında görülürken *öñet-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

élindeki bodunun karasın emlep öñetdiler bıñıkdılar “ülkesindeki halkımı₂ tedavi edip iyileştiler₂” (AYS9.758-59/AYSKaya.15477-78 = 1)

[49] ör- yaşar- ‘büyüme₂, yeşerme₂’ (HWA 539)

AYS'de *ör-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *yaşar-* fiili, *ör-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

[antag edgülık töz yltız yok] kim örmegülük yaşarmaguluk “öylesine iyi kök₂ yok ki büyümemek₂ için” (AYS3.166.1/AYSKaya.4889 = 1)

[50] tal- yüg- ‘bayılmak₂’ (DTS 528; Ölmez, 2017: 288; HWA 666)

AYS’de hem *tal-* hem de *yüg-* fiilleri ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

talıp yügüp ançata kên “bayılıp₂ ondan sonra” (AYS10.363-64/AYSKaya.16119-20 = 1)

[51] tañız- evid- ‘(meme) şişmek₂, sütle dolu olmak₂’ (Ölmez, 2017: 288)

Kaşgarlı, DLT’de *tañız-* fiilini تَنْزَى ≈ *tañızdı* ‘ciğer (pişerken) şişti ve (adam) öfkesinden kabardı’ şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 615; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 510). Wilkens, *ev(i)t-* eyleminin *éd-* veya *ééd-* fiili için yanlış bir yorumlama olduğunu ifade eder (2021: 267). Röhrborn ise AYS10.’da geçen *evid-* fiilini *evdi-* şeklinde değerlendirir (2010: 203). AYS’de *tañız-* fiili, *evid-* fiiliyle bir kez ikileme yapısında görülürken *evid-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

hatun emigi tañızıp évidip “kadının memesi şişip₂” (AYS10.640-41/AYSKaya.16402-03 = 1)

[52] tart- yır- ‘çekmek₂’ (Ölmez, 2017: 289; HWA 679)

AYS’de *tart-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *yır-* fiili, *tart-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

etimin yininim yıra yırtta tartarlar yırarlar “etimi ve derimi koparıp₂ çekerler₂” (AYSSÜ.402-03/AYSKaya.415-16 = 1)

[53] tatsırsıra- tüşsire- ‘tatsız olmak₂’ (DTS 541; Ölmez, 2017: 289)

Clauson, *tatsırsıra-* fiilini *tatıg* kelimesinden getirir (1972: 455). *Tüşsire-* fiili ise *tüş* kelimesinden gelir. AYS’de *tatsırsıra-* ve *tüşsire-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

tatsırsırap tüşsirep “tatsız olup₂” (AYS8.1449/AYSKaya.14463 = 1)

[54] tepre- kabşa-/kamşa- ‘titremek₂, sarsılmak₂’ (DTS 546; Ölmez, 2017: 290; HWA 700)

Clauson, *kabşa-/kamşa-* fiilini *kamış* kelimesinden getirir (1972: 629). AYS’de *kabşa-/kamşa-* fiili, *tepre-* fiiliyle altı kez ikileme yapısında görülürken *tepre-* fiilinin tek başına olan kullanımları da vardır.

tılıg y(a)rplıg tepremez kamşamaz ermezler “sağlam₂ hareket edemez₂ değil₂” (AYS2.452-53/AYSKaya.2317-18 = 2)

yértinçü yér suv yomkı tepredi kamşadı “yeryüzü₂ bütünüyle titredi₂” (AYS3.183.17-18/AYSKaya.5305-06 = 2)

tepremez kamşamaz “titremez₂” (AYS4.2095-96/AYSKaya.7823-24 = 1)

bu ağır ulug yağız yér altı törlügin tepredi kamşadı “bu büyük₂ yer₂ altı kat ile titredi₂” (AYS10.286-87/AYSKaya.16041-42 = 1)

[55] tod-/toğ- kan- ‘doymak₂, memnun olmak₂’ (DTS 570; Ölmez, 2017: 292; HWA 724)

Kaşgarlı, DLT’de *tod-/toğ-* fiilini تَوَدْتِي \approx *tōdti* ‘doydu’ şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 633; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 529). Aynı zamanda DLT’de تَوَدْتِي \approx *toydti* ‘doydu’ şeklinde de geçer. Ancak Kaşgarlı, fiilin aslının تَوَدْتِي \approx *toğti* biçiminde olduğunu belirtir (Atalay, 1941: 552; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 455). AYS’de *tod-* fiili, *kan-* fiiliyle iki kez ikileme yapısında görülürken *kan-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

nomlug noş tatıǵı üze toğgay kangay biz “öğretili tatlı içeceği₂ ile doyacağız₂” (AYS6.641-42/AYSKaya.11370-71 = 1)

aç barsıǵ toğup kanıp “aç kaplan doyup₂” (AYS10.613-14/AYSKaya.16375-76 = 1)

[56] toda- uçuzla- ‘küçümsemek₂, değersiz görmek₂’ (DTS 570; Ölmez, 2017: 295)

Ölmez, *toda- uçuzla-* ikilemesini *tuta- uçuzla-* şeklinde kaydeder (2017: 295). Nadalyayev vd., *toda-* fiilinin anlamı ve kökeniyle ilgili bir açıklama yapmayıp *toda- uçuzla-* şeklinde ikileme ve *utrun- toda- özne-* şeklinde üçleme yapısında olan kullanımlarını gösterir (1969: 570). Clauson, *toda-* eylemini *tota-* şeklinde kaydeder ve fiili *tot* kelimesinden (1972: 452), *uçuzla-* eylemini ise *uçuz* kelimesinden getirir (1972: 32). Wilkens, *toda-* fiilinin açıklaması için *tuta-* fiiline gönderme yapar (2021: 724). AYS’de *toda-* fiili, *uçuzla-* fiiliyle bir kez ikileme yapısında görülürken *uçuzla-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

söküp sarsıp toğap uçuzlap “küfredip₂, değersiz görüp₂” (AYS3.136.9-10/AYSKaya.4202-03 = 1)

[57] tötüş- karış- ‘kavga etmek₂, çatışmak₂’ (Ölmez, 2017: 293)

AYS’de *tötüş-* fiili, *karış-* fiiliyle bir kez ikileme yapısında görülürken *karış-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

tötüşmek karışmak ayıǵlaşmak yoña{r}ışmak ayıǵlaşmak “kavga etme₂, birbirini aşığılama₂” (AYS6.686-88/AYSKaya.11416-18 = 1)

[58] tug- b(e)lgüle- ‘doğmak₂, belirlemek₂, ortaya çıkmak₂’

Clauson, *b(e)lgüle-* fiilini *b(e)lgü* kelimesinden getirir (1972: 342). AYS’de *b(e)lgüle-* fiili, *tug-* fiiliyle iki kez ikileme yapısında görülürken *tug-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

nizvanılar birle tuǵarlar b(e)lgülerler “ihtiraslar ile ortaya çıkarlar₂” (AYS4.1122-23/AYSKaya.6831-32 = 2)

[59] turu- yavrı- sın- ‘zayıflamak₃, bir deri bir kemik kalmak₃’ (HWA 734)

Nadalyayev vd., *turu-* fiilinin anlamı ve kökeniyle ilgili herhangi bir açıklamaya yapmayıp *küçsire- yavru- turu-* şeklinde olan üçleme yapısındaki kullanımını gösterir (1969: 588). Wilkens, *turu-* eylemi için *toru-* fiiline (2021: 760) ve *toru-* eylemi için de Mo. *tura-* ve Om. *turu-* fiiline gönderme yapar (2021: 734). AYS’de *turu-* fiiliyle *yavrı-fiili*, *turu- yavrı- sın-* şeklinde üçleme yapısında bir kez görülürken *sın-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

açmak suvsamak üze sıkılıp tur(u)mış yavrımuş sınımış etözleri “acıkma (ve) susama ile sıkılıp zayıflamış₃ bedenleri” (AYS10.122-24/AYSKaya.15873-75 = 1)

[60] **tür- bük-** ‘yığmak₂, biriktirmek₂’ (DTS 598; Ölmez, 2017: 296; HWA 775)

AYS’de *bük-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *tür-* fiili, *bük-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

muni munçulayu türe büke kılmış “bunu böylece yığmış₂” (AYS3.137.3-4/AYSKaya.4219-20 = 1)

[61] **uç- kalı-** ‘uçmak₂’ (DTS 604; Ölmez, 2017: 296; HWA 782)

Kaşgarlı, *kalt-* fiilini DLT’de قَالِدِي ≈ *kalıdı* ‘zıpladı, taşkınlık yaptı’ şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 564; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 464). Wilkens, *kalt-* eylemi için Mo. *qali-* fiiline gönderme yapar (2021: 321). AYS’de *uç-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *kalt-* fiili, *uç-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve üç kez geçer.

uçmak kalımak edremiğ küseyür erser “uçma₂ erdemini isterse” (AYS6.1058-59/AYSKaya.11795-96 = 1)

uçmak kalımak edrem küseyür erser “uçma₂ erdemi isterse” (AYS8.1085-86/AYSKaya.14099-100 = 2)

[62] **ulı- sıgta-/sığta-** ‘yakınmak₂, inlemek₂’ (DTS 609; Ölmez, 2017: 297; HWA 791)

Wilkens, *ulı-* eylemi için Mo. *uli-* fiiline gönderme yapar (2021: 791). AYS’de hem *ulı-* hem de *sığta-/sığta-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve dört kez geçer.

ulug ünin ulıdılar sıgtağılar “büyük (bir) ses ile yakındılar₂” (AYS10.350-51/AYSKaya.16106-07 = 4)

[63] **ursuk- bértin-** ‘vurulmak₂, yaralanmak₂’ (HWA 803)

Nadalyayev vd. (1969: 615) ile Clauson (1972: 238), *ursuk-* eylemini *ur-* fiilinden getirir. AYS’de *ursuk-* fiili, *bértin-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer. Nadalyayev vd. (1969: 96) ile Clauson (1972: 359), *bértin-* eylemini *bért-* fiilinden getirir. Wilkens ise *bértin-* eylemi için Mo. *bértê-* fiiline gönderme yapar (2021: 160). AYS’de *ursuk-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

busuşlug okın ursukup bértinip “keder oku ile vurulup₂” (AYS10.646-47/AYSKaya.16408-10 = 1)

[64] **uyat- ayman-** ‘utanmak₂, korkmak₂’ (DTS 607; Ölmez, 2017: 298; HWA 810)

Kaşgarlı, DLT’de *uyat-* fiilini أُيَاتِي ≈ *uyatti* ‘utandı’ şeklinde gösterir ve fiilin aslının أُيَاتِي ≈ *uyadı* biçiminde olduğunu belirtir (Atalay, 1941: 115; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 104). Nadalyayev vd., *ayman-* fiilinin anlamı ve kökeniyle ilgili herhangi bir açıklama yapmaz. Ancak *kork- ayman-* ve *uyat- ayman-* şeklinde ikileme yapısındaki kullanımlarını gösterir (1969: 30). AYS’de *uyat-* ve *ayman-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

öz kılmış kılınçlarıña ertiniñ uyatsar aymansar “kendi yaptığı eylemlerine çok utansa₂” (AYS3.141.4-5/AYSKaya.4312-13 = 1)

[65] üklit- kējürt- ‘çoğaltmak₂, genişletmek₂’ (DTS 624; HWA 821)

Nadalyayev vd. (1969: 624) ile Clauson (1972: 107), *üklit-* eylemini *ükli-* fiilinden getirir. Kaşgarlı, DLT’de *kējürt-* fiilini /r/ sesi düşmüş bir biçimde كَنْكُتِي ≈ *kenjütti* ‘genişletti’ şeklinde ve fiilin çekimlerini ise كَنْكُور ≈ *kenjütür* ve كَيْنَكْتَمَاك ≈ *kenjütmek* şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 428; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 334). Buna göre fiilin *kenjüt-* ve *kenjüt-* şeklindeki yazım farklılığı fiildeki kapalı e’nin varlığını gösterir. Clauson, *kējürt-* eylemini *kējür-* fiilinden getirir (1972: 733). AYS’de *üklit-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *kējürt-* fiili, *üklit-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

yagız yèr tatıgın üklitü kējürtü “toprak₂ tadını çoğaltarak₂” (AYS8.698-99/AYSKaya.13712-13 = 1)

[66] üklittür- aştur- ‘büyütmek₂’ (HWA 821; Ölmez, 2022: 87)

Nadalyayev vd., *üklittür-* eylemini *ükli-* fiilinden getirir (1969: 624). AYS’de *üklittür-* fiili, *aştur-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer. Nadalyayev vd. (1969: 61), Clauson (1972: 244) ve Röhrborn (2010: 91), *aştur-* eylemini *as-* fiilinden getirir. AYS’de *aştur-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

tarımış edgü yultızların üklittürüp aşturup “yetişmiş iyi kökleri büyüttürüp₂” (AYS2.1206-07/AYSKaya.3071-72 = 1)

[67] ürk- belişle- ‘ürkmek₂, korkmak₂’ (DTS 626; Ölmez, 2017: 300; HWA 827)

Clauson, *belişle-* fiilini *beliş* kelimesinden getirir (1972: 344). Wilkens, *belişle-* eylemi için Mo. *bilingde-* fiiline gönderme yapar (2021: 159). AYS’de *belişle-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *ürk-* fiili, *belişle-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve üç kez geçer.

ürküp belişlep tıdıg ada kılıp “ürküp₂ engel₂ olup” (AYS10.251/AYSKaya.16005 = 3)

[68] ürkit- korkıt- ‘ürkütme₂, korkutma₂’ (HWA 827)

Clauson, *ürkit-* eylemini *ürk-* fiilinden getirir (1972: 226). Kaşgarlı, DLT’de *ürkit-* fiilinin ikinci ünlüsünü اُرْكُتِي ≈ *ürkütti* ‘ürkütti’ şeklinde yuvarlak-dar ünlülü biçimde gösterir. AYS’de *ürkit-* fiilinin ikinci ünlüsü daima düz-dar şeklinde olup *korkıt-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer. Kaşgarlı, *korkıt-* fiilini DLT’de كُرْقُتِي ≈ *korqıttı* ‘korkuttu’ şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 433; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 339). Ancak DLT’de bir başka yerde fiilin ikinci ünlüsünün كُرْقُتِي ≈ *korqıttı* biçiminde yuvarlak-dar olduğu da görülmektedir (Atalay, 1941: 445; Ercilasun ve Akkoyunlu, 347). AYS’de fiilin ikinci ünlüsü daima düz-dardır. Nadalyayev vd. (1969: 459) ile Clauson (1972: 655), *korkıt-* eylemini *kork-* fiilinden getirir ve *korkıt-* fiilinin AYS’de tek başına olan kullanımları vardır.

ürkitmemek korkıtmamak solamamak beklememek açurmamak suvsatmamak “korkutmamak₂, zincirlememek₂, aç susuz bırakmamak” (AYS4.482-83/AYSKaya.6177-78 = 1)

[69] yarat- öğret- boşgur- biltür- ‘öğretmek₄’ (HWA 868)

Clauson, *öğret-* eylemini **ögre-* fiilinden getirir (1972: 114). AYS’de *öğret-* fiili, *yarat-öğret- boşgur- biltür-* ‘öğretmek₄’ şeklinde bir kez dörtleme yapısında görülürken dörtlemeyi oluşturan diğer üç fiilin tek başına olan kullanımları vardır.

yaratmak öğretmek boşgurmak biltürmek erür “öğretmektir₄” (AYS4.2348-49/AYSKaya.8081-82 = 1)

[70] yarıl- büksil- ‘(yürek) sızlamak₂, kırmak₂’ (DTS 241; Ölmez, 2017: 302; HWA 868)

Nadalyayev vd. (1969: 241) ile Clauson (1972: 967), *yarıl-* eylemini *yar-* fiilinden getirir. Kaşgarlı, *büksil-* fiilini DLT’de بۇكسلىدۇ ≈ *büksüldü* ‘çatladi, yarıldı’ şeklinde fiilin ikinci ünlüsünü yuvarlak-dar ünlülü biçimde gösterir (Atalay, 1941: 381; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 299). AYS’de fiilin ikinci ünlüsü daima düz-dar şeklindedir. Clauson, bu fiilin /s/ ünsüzüyle yazıldığını ancak biçimbilimsel olarak mümkün olmadığını belirterek fiilin *bükşül-* şeklinde olduğunu ifade eder (1972: 329). Nadalyayev vd. ise *büksül-* şeklinde kaydeder ancak fiilin açıklaması için *böksül-* fiiline gönderme yapar (1969: 132). Aynı zamanda *böksil-* biçimine de yer verilir ve *yarıl-* fiiliyle olan kullanımı gösterilir (1969: 117). AYS’de *yarıl-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *büksil-* fiili, *yarıl-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

bo yürekim yarılıp büksilip “bu yüreğim sızlayıp₂” (AYS10.512/AYSKaya.16271 = 1)

[71] yaşur- batur- ‘gizlemek₂, saklamak₂’ (DTS 247; Ölmez, 2017: 303, HWA 876)

Nadalyayev ve diğerleri (1969: 89-247) ile Clauson (1972: 308-979), *batur-* fiilini *bat-* fiilinden, *yaşur-* fiilini ise *yaş-* fiilinden getirir. AYS’de *yaşur* ve *batur-* fiilleri ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

ayıg kılınçların yaşurmatın baturmatın “kötü eylemlerini gizlemeden₂” (AYS3.149.6-7/AYSKaya.4500-01 = 1)

[72] yaşur- batur- ört- kızle- ‘gizlemek₄, saklamak₄’ (HWA 876)

AYS’de *ört-* ve *kızle-* fiillerinin tek başına olan kullanımları varken *yaşur-* ve *batur-* fiilleri, *yaşur- batur-* şeklinde bir kez ikileme ve *yaşur- batur- ört- kızle-* şeklinde bir kez dörtleme yapısında görülür.

yaşurmaz m(e)n baturmaz m(e)n örtmez m(e)n kızlemez m(e)n “gizlemem₄” (AYS3.138.1-2/AYSKaya.4240-41 = 1)

[73] yavrı- sın- ‘zayıf olmak₂, güçten dümüş olmak₂’ (Ölmez, 2017: 303; HWA 878)

Kaşgarlı, *yavrı-* fiilini DLT’de يَڤریدی ≈ *yavrıdı* ‘(insanın) durumu kötüleşti, fakirlik veya hastalıktan dolayı zayıfladı’ şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 577; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 474). AYS’de *sın-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *yavrı-* fiili, *sın-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

yavrimış sınmış etözleri alaşurup “güçten düşmüş olan₂ bedenleri güçsüzleşip” (AYS10.123-24/AYSKaya.15874-75 = 1)

[74] yayıl- yaykal- ‘titremek₂, sarsılmak₂’ (DTS 226; Ölmez, 2017: 303; HWA 879)

Nadalyayev vd. (1969: 226) ile Clauson (1972: 982), *yayıl-* eylemini *yay-* fiilinden getirir. AYS'de *yayıl-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *yaykal-* fiili, *yayıl-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

yokaru kuğı yayıldı yaykaldı “yukaru aşığı sarsıldı₂” (AYS10.289-90/AYSKaya.16044-45 = 1)

[75] **yıgla- sıgta-** ‘ağlamak₂, inlemek₂’ (Ölmez, 2017: 267; HWA 288)

Kaşgarlı, *yıgla-* fiilii DLT’de اغلادی \approx *ıgladı* ‘ağladı’ şeklinde gösterir ve یغلادی \approx *yıgladı* şeklinin de olduğunu ifade eder (Atalay, 1941: 146-579; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 127-476). Özertural ve Röhrborn, *ıgla-* eylemi için *yıgla-* fiiline gönderme yapar (2020: 87). Nadalyayev vd. de *ıgla-* fiilinin *agıla-*, *agla-*, *yıgla-* biçimlerini gösterir (1969: 218). Erdal, söz başında /y-/ olan ve olmayan şekillerin hem Eski Uygur Türkçesinde hem de Karahanlı Türkçesinde bulunduğunu belirtir (1991: 451). Clauson, (*y*)*ıgla-* fiilini **ıg* kelimesinden getirir (1972: 85). AYS’de *yıgla-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *sıgta-* fiili, *yıgla-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve iki kez geçer.

yıglayu sıgtayu buşanu ünleri idi sönmedin “ağlayıp₂ (ve) üzülerek sesleri hiç kesilmeden” (AYS10.742-43/AYSKaya.16507-08 = 2)

[76] **yır- yırt-** ‘çekmek₂, koparmak₂, parçalamak₂’ (HWA 900)

AYS’de *yır-* ve *yırt-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

etimin yinimin yıra yırtta tartarlar yırarlar “etimi ve derimi koparıp₂ çekerler₂” (AYSSÜ.402-03/AYSKaya.415-16 = 1)

[77] **yoña{r}ş- ayıglaş-** ‘birbirini aşığlamak₂, küfür etmek₂’

Röhrborn, *ayıglaş-* eylemini *ayıgla-* fiilinden getirir (2010: 116). Wilkens, *yoñaş-* eyleminin *yoñaş-* fiili için bir okuma hatası olduğunu belirtir (2021: 913). AYS’de *ayıglaş-* ve *yoña{r}ş-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

tötüşmek karışmak yoña{r}şmak ayıglaşmak “kavga etme₂, birbirini aşığlama₂” (AYS6.686-87/AYSKaya.11416-17 = 1)

[78] **yinçül- üstel-** ‘artmak₂’ (HWA 904; Ölmez, 2022: 92)

Nadalyayev vd. (1969: 628) ile Clauson (1972: 44), *üstel-* eylemini *üste-* fiilinden getirir. AYS’de *üstel-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *yinçül-* fiili, *üstel-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

bo bilge bilig yinçülü üstelü “bu bilgi artıp₂” (AYS4.748-49/AYSKaya.6449-50 = 1)

[79] **yirü- arta-** ‘çürümek₂, bozulmak₂’ (DTS 263; Ölmez, 2017: 306; HWA 905)

Kaşgarlı, *yirü-* fiilini DLT’de اریدی \approx *iridi* ‘çürüdü’ şeklinde gösterir (Atalay, 1941: 55; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 458). Clauson, *yirü-* fiilinin açıklaması için *iri-/irü-* fiiline gönderme yapar ve /y-/ protezinin Eski Uygur Türkçesinde olduğunu belirtir (1972: 957). AYS’de *arta-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *yirü-* fiili, *arta-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve iki kez geçer.

olar barça yirümedin artamadın “onların hepsi çürümeden₂”
(AYS8.727/AYSKaya.13741 = 1)

yirüdi artadı “çürüdü₂” (AYS10.172/AYSKaya.15924 = 1)

[80] yit- yokağ- ‘kaybolmak₂, yok olmak₂’ (DTS 263; Ölmez, 2017: 306; HWA 906)

Clauson, yokağ- fiilini yok kelimesinden getirir (1972: 900). AYS’de *yokağ-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *yit-* fiili, *yokağ-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

yitmiş yokağmış bolgay mu tēp “kaybolmuş₂ olacak mı diye”
(AYS10.673/AYSKaya.16436 = 1)

[81] yör- seş- ‘çözmek₂’ (HWA 916)

AYS’de *seş-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *yör-* fiili, *seş-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

b(e)k bagın yörgeli seşgeli umatın ötrü “sağlam bağını çözemediklerinden₂ dolayı”
(AYS5.767/AYSKaya.10048 = 1)

[82] yörül- şeşil- ‘çözülmek₂’ (DTS 276; HWA 917)

Clauson, *yörül-* eylemini *yör-* fiilinden getirir (1972: 967). AYS’de *yörül-* fiili, *şeşil-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer. Nadalyayev vd., *şeşil-* eylemini *şeş-* fiilinden getirir (1969: 522). Clauson ise *şeşil-* fiilinin açıklaması için *şeşil-* fiiline gönderme yapar (1972: 868) ve eylemi, *seş-* fiilinden getirir (1972: 857). AYS’de *şeşil-* fiilinin tek başına olan kullanımları vardır.

bag çug yok kim yörlümeğülük şeşilmeğülük “bağ₂ yok ki çözülmeyecek₂”
(AYS3.165.20-21/AYSKaya.4886-87 = 1)

[83] yun- arıtın-/arıtın- ‘yıkamak₂, temizlenmek₂’ (DTS 280; Ölmez, 2017: 307; HWA 921)

Clauson (1972: 213) ve Röhrborn (2010: 74), *arıtın-/arıtın-* eylemini *arıt-* fiilinden getirir. Nadalyayev vd. ise fiil hakkında herhangi bir açıklama yapmayıp *yun-* fiiline gönderme yaparak bu fiille olan kullanımını gösterir (1969: 53). Erdal da *yun-* fiiliyle kullanıldığını ifade eder (1991: 589). AYS’de *yun-* fiilinin tek başına olan kullanımları varken *arıtın-/arıtın-* fiili, *yun-* fiiliyle ikileme yapısında görülür ve altı kez geçer.

[ol] tnl(i)glar y[unzunlar] [arı]tunzul[ar] “o canlılar yıkansınlar₂” (AYS1.363-364/AYSKaya.1051 = 1)

suv üze yu<n>maktın arıtınmaktın ötrü “su ile temizlendikten₂ sonra” (AYS3.145.22-23/AYSKaya.4422-23 = 1)

suvka kirip arıtı yunup arıtınıp “suya girip tamamıyla yıkanıp₂” (AYS5.404-405/AYSKaya.9685-86 = 1)

yunzun arıtınzun “yıkansın₂” (AYS7.469/AYSKaya.12543 = 1)

k(e)ntü özi suvka kirip yunup arıtınıp “kendisi₂ suya girip yıkanıp₂” (AYS8.846-47/AYSKaya.13860-61 = 1)

*yunup arıtın*p “yıkanıp₂” (AYS9.138/AYSKaya. 14864 = 1)

[84] **yuntur- suguntur-** ‘banyo yaptırmak₂, temizletmek₂’ (Ölmez, 2017: 307; HWA 921)

Yuntur- eylemi *yu-* fiilinden ve *suguntur-* eylemi ise *sugun-* fiilinden gelir. Bozok, Türk dilinde ‘yıkanmak’ anlamına gelen ilk kelimenin Eski Uygur Türkçesinde *sukun-* şeklinde görüldüğünü ifade eder ve fiilin kökünü *suk-* fiilinden getirir (2021: 78). Fiil, Wilkens’te *sugundur-* şeklindedir (2021: 627). AYS’de *yuntur-* ve *suguntur-* fiilleri sadece ikileme yapısında görülür ve bir kez geçer.

yunturup sugunturup “temizletip₂” (AYSSÜ.596/AYSKaya.564 = 1)

2. Sonuç

Altun Yaruk Sudur metninde fiillerle oluşturulmuş ikilemeler içinde sadece ikileme yapısında bulunan 84 ikileme tespit edilmiştir. Buna göre;

- AYS’de aşağıda alfabetik olarak sıralanan 92 fiilin sadece ikileme yapısında görüldüğü tespit edilmiştir. Bu fiiller AYS metninde tek başına kullanılmamaktadır. Bunlar şu şekildedir:

açur- ‘acıktırmak, aç bırakmak’, *adin-* ‘(mutluluktan) şaşırmaq’, *agırlat-* ‘ağırlatmaq, saygı göstermek’, *alkındur-* ‘(günahlarını) yok ettirmek’, *alpal-* ‘savaşta yetenekli olmak, cesur olmak’, *amraş-* ‘birbirini sevmek’, *ar-* ‘aldatmaq, kandırmak’, *arıtın-/arıtın-* ‘temizlenmek, yıkanmaq’, *ayaş-* ‘birbirine saygı göstermek, değer vermek, saymaq’, *ayat-* ‘saydırtmaq, saygı göstermek, hürmet ettirmek’, *ayglaş-* ‘birbirini aşağılamak, küfretmek’, *ayman-* ‘korkmaq, utanmaq’, *b(e)küñ-* ‘sağlamlaştırmak’, *b(e)lgüle-* ‘açıklamak, görünmek, ortaya çıkmak’, *batır-* ‘batırmak’, *beklel-* ‘bağlanmaq, tutuklu olmak’, *binik-* ‘iyileşmek’, *bog-* ‘kaybolmaq, görünmez olmak’, *bukagula-* ‘hapsetmek, zincirlemek’, *burçıntur-* ‘acı çekertmek’, *busurkan-* ‘endişelenmek, üzüntü çekmek’, *büksil-* ‘yırılmak, (kalp) kırılmak’, *çilte-* ‘saygı göstermek’, *edger-* ‘saygı göstermek, saymaq, dikkat etmek’, *elen-* ‘hükmetmek, yönetmek’, *emlet-* ‘tedavi ettirmek, iyileştirmek’, *erintür-* ‘kızdırmak, üzmek’, *erkeçlen-* ‘dalgalanmaq, sallanmaq’, *év-/év-* ‘acele etmek, koşmaq’, *ezükle-* ‘yalan söylemek’, *isur-* ‘ısırmak’, *ilintür-* ‘yapıştırmak’, *işet-* ‘aratmaq, soruşturmaq’, *iy-* ‘(birini/bir şeyi) bastırmak, boyun eğdirmek’, *kakın-* ‘itiraf etmek, tövbe etmek, pişman olmak, günah çıkarmak’, *kalı-* ‘uçmaq’, *keşürt-* ‘genişletmek’, *kırıl-* ‘kırılmak, ölmek’, *kiriş-* ‘birlikte girmek, (birbirine) girmek, (içinde) olmak, bulunmaq, girişmek’, *kü-* ‘korumak’, *küçen-* ‘çabalamak’, *küçlen-* ‘güçlenmek’, *küçsiret-* ‘zayıflatmaq, güçten düşürmek’, *oçundur-* ‘uyandırmak, ayıltmaq, dalgınlıktan kurtarmak’, *ogat-* ‘sakinleştirmek’, *op-* ‘yutmak, yutulmaq’, *ota-* ‘tedavi etmek, iyileştirmek’, *oyırkan-* ‘şaşırmak’, *öğret-* ‘öğretmek’, *sıgta-* ‘inlemek, sızlamak, ağlamak’, *suguntur-* ‘yıkıtmak, banyo yaptırmak’, *suvsat-* ‘susatmaq, susuz bırakmaq’, *tal-* ‘bayılmak’, *tañız-* ‘şişmek, süt vermek’, *tatıgsıra-* ‘tatsız olmak’, *tay-* ‘düşmek, kaymak’, *tepre-* ‘titremek, sarsılmak’, *tınlan-* ‘kendine gelmek, ayılmak’, *tınsıra-* ‘bayılmak, nefesi kesilmek’, *tod-/tođ-* ‘doymak, tok olmak’, *toda-* ‘sövmek, alçaltmaq, aşağılatmaq, eleştirmek, kınamak’, *tona-* ‘giymek’, *toñtarıl-/toñtarıl-/toñtarıl-* ‘etrafında dönülmek’, *tötüñ-* ‘kavga etmek, tartışmaq’, *turu-* ‘zayıflamak’, *tür-* ‘yığmak’, *tüşsire-* ‘verimsiz olmak, meyvesiz olmak’, *ukun-* ‘(günah) kabul etmek’, *ulı-* ‘ulumak, inlemek, yakınmaq’, *ursuk-* ‘vurulmaq, yaralanmaq’, *uyat-* ‘utanmaq’, *üklittür-* ‘büyüttürmek,

geliştirmek', *ürk-* 'ürkmek, korkmak', *ürkit-* 'ürkütme, korkutmak', *yağın-* 'söylemek, itiraf etmek', *yap-* 'aylaklık etmek, dolaşmak', *yapşuntur-* 'yapıştırmak', *yaşar-* 'yeşermek, yeşillenmek, tazelenmek, yaşur- 'gizlemek, saklamak', *yavırı-* 'zayıf olmak, güçsüz olmak, zayıflamak', *yaykal-* 'titremek, sallanmak', *yır-* 'çekmek, koparmak, parçalamak, sürüklemek', *yırt-* 'yırtmak, parçalamak', *yiñçül-* 'artmak', *yirü-* 'çürümek, bozulmak', *yit-* 'kaybolmak, ölmek, yok olmak', *yogurkan-* 'şaşmak', *yoña{r}ş-* 'birbirini aşığalamak', *yov-* 'aldatmak, hile yapmak, yanıltmak', *yör-* 'çözmek', *yörül-* 'çözmek', *yuntur-* 'arıtmak, temizlemek', *yüg-* 'bayılmak'.

- Yukarıdaki açıklamayla bağlantılı olarak AYS'de aşağıda sıralanan 59 ikilemeden ikilemeyi oluşturan iki fiilden sadece birinin ikileme yapısında görüldüğü tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

adın- mujad-/muñat- 'şaşırmak₂', *agtarıl-/agtar(i)l- toñtarıl-/toñtarıl-/toñtar(i)l-* 'döndürmek₂, çevirmek₂', *alpal- kedlen-* 'savaşta yetenekli olmak₂, cesur olmak₂', *ar-ezükle-* 'aldatmak₂, yalan söylemek₂', *arıt- alkındur-* '(günahları) temizletmek₂, yok ettirmek₂', *aya- çilte-* 'saygı göstermek₂', *ba- beklel-* 'bağlanmak₂', *bas- küçsiret-* 'bastırıp veya zayıflatıp üstesinden gelmek₂', *bekle- bukağula-* 'tutuklamak₂, hapsedmek₂', *b(e)küñ- ornañ-* 'sağlamlaştırmak₂, yerleştirmek₂', *bilin- ukun-* '(günah) kabul etmek₂, itiraf etmek₂', *bog- amrıl-* 'yok etmek₂', *busurkan- buşrul-* 'sıkıntı basmak₂, sıkıntılanmak₂', *emlet- öñetdür-* 'iyileştirmek₂, tedavi ettirmek₂', *ert- kırıl-* 'ölmek₂', *élen- başla-* 'yönetmek₂, egemen olmak₂', *élen- erksin-* 'yönetmek₂, egemen olmak₂, hüküm sürmek₂', *ısur- sok-* 'ısırmak₂, sokmak₂', *ıstet- tilet-* 'aratmak₂, soruşturmak₂, araştırmak₂', *iy- bas-* 'boyunduruğu altına almak₂', *ked- tona-* 'giymek₂, takmak₂', *kev- küçsiret-* 'zayıflatmak₂', *kez- yap-* 'serserilik etmek₂', *kértgün- edger-* 'inanmak₂, saygı göstermek₂', *kiriş- tutul-* '(içinde) olmak₂, bulunmak₂', *kizle- yaşur-* 'gizlemek₂, saklamak₂', *kork- ürk-* 'korkmak₂', *kü- küzed-/küzet-/küzet-/küzeñ-* 'korumak₂', *oçundur- sakındur-* 'uyandırmak₂, hatırlatmak₂, düşündürmek₂', *ogat- sergür-* 'sakinleştirmek₂', *op- siñirt-* 'yutulmak₂', *ota- emle-* 'tedavi etmek₂, iyileştirmek₂', *öğlen- tınlan-* 'kendine gelmek₂, ayılmak₂', *ögsire- tınsıra-* 'bilincini kaybetmek₂, bayılmak₂', *öñet- bınık-* 'iyileşmek₂, (hastalığı) atlatmak₂', *ör- yaşar-* 'büyümek₂, yeşermek₂', *tañız- evid-* '(meme) şişmek₂, sütle dolu olmak₂', *tart- yır-* 'çekmek₂', *tepre- kabşa-/kamşa-* 'titremek₂, sarsılmak₂', *tod-/tođ- kan-* 'doymak₂, memnun olmak₂', *toda- uçuzla-* 'küçümsemek₂, değersiz görmek₂', *tötüş- kariş-* 'kavga etmek₂, çatışmak₂', *tuğ- b(e)lgüle-* 'doğmak₂, belirlemek₂, ortaya çıkmak₂', *tür- bük-* 'yığmak₂, biriktirmek₂', *uç- kalı-* 'uçmak₂', *ursuk- bértin-* 'vurulmak₂, yaralanmak₂', *üklit- kénjürt-* 'çoğaltmak₂, genişletmek₂', *üklittür- aştur-* 'büyüttürmek₂', *ürk- belinle-* 'ürkmek₂, korkmak₂', *ürkit- korkıt-* 'ürkütme, korkutmak₂', *yarıl- büksil-* '(yürek) sızlamak₂, kırmak₂', *yayıl- yaykal-* 'titremek₂, sarsılmak₂', *yıgla- sıgta-* 'ağlamak₂, inlemek₂', *yiñçül- üştel-* 'artmak₂', *yirü- arta-* 'çürümek₂, bozulmak₂', *yit- yokağ-* 'kaybolmak₂, yok olmak₂', *yör- seş-* 'çözmek₂', *yörül- şeşil-* 'çözülme, *yun- arıtın-/arıñın-* 'yıkamak₂, temizlenmek₂'.

- AYS'de aşağıda sıralanan 20 ikilemeden ikilemeyi oluşturan iki fiilin de sadece ikileme yapısında görüldüğü tespit edilmiştir. Bu fiiller yine AYS metninde tek başına kullanılmamaktadır. Bunlar şu şekildedir:

açur- suvsat- 'aç susuz bırakmak₂', *ar- yov-* 'aldatmak₂, kandırmak₂', *ayaş- amraş-* '(karşılıklı) saygı ve sevgi duymak₂, göstermek₂', *ayat- ağırlat-* 'saygı göstermek₂', *bal- beklel-* 'bağlı olmak₂, bağlanmak₂', *erkeçlen- yaykal-* 'dalgalanmak₂', *erintür- burçintur-* 'incitmek₂, acı vermek₂, kızdırmak₂', *év-/év- tay-* 'acele etmek₂, telaşlı davranmak₂', *ilintiür-*

yapşintur- ‘yapıştırmak₂’, *küçen- küçlen-* ‘çabalamak₂, çalışmak₂’, *oyurkan- yogurkan-* ‘şaşırmak₂’, *tal- yüğ-* ‘bayılmak₂’, *tatıgsıra- tüşsire-* ‘tatsız olmak₂’, *ulı- sıgta-/sıgta-* ‘yakınmak₂, inlemek₂’, *uyat- ayman-* ‘utanmak₂, korkmak₂’, *yaşur- batur-* ‘gizlemek₂, saklamak₂’, *yavri- sin-* ‘zayıf olmak₂, güçten düşmek₂’, *yır- yırt-* ‘çekmek₂, koparmak₂, parçalamak₂’, *yoña{r}ş- ayıglaş-* ‘birbirini aşağılamak₂, küfür etmek₂’, *yuntur- suguntur-* ‘banyo yaptırmak₂, temizlemek₂’.

- AYS’de bir örnekte üçlemeyi oluşturan üç fiilden ikisinin üçleme yapısında görüldüğü tespit edilmiştir.

туру- yavri- sin- ‘zayıflamak₃, bir deri bir kemik kalmak₃’.

- AYS’de iki örnekte dörtlemeyi oluşturan dört fiilden sadece birinin dörtleme yapısında görüldüğü tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

ökün- bilin- açın- yağın- ‘(günah) itiraf etmek₄, kabullenmek₄’, *yarat- öğret- boşgur- biltür-* ‘öğretmek₄’.

- AYS’de iki örnekte dörtlemeyi oluşturan dört fiilden ikisinin dörtleme yapısında görüldüğü tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

ökün- kakın- bilin- ukun- ‘(günah) kabul etmek₄, itiraf etmek₄’, *yaşur- batur- ört- kızle-* ‘gizlemek₄, saklamak₄’.

Sonuç olarak Eski Uygur Türkçesinde ikilemeler oldukça önemlidir ve bu konuda pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada bazı fiillerin AYS metninde sadece ikileme yapısında görüldüğü tespit edilmiştir. Konuyla ilgili başka metinlere ve dönemlere de bakılabilir.

Kısaltmalar ve İşaretler

AYS	Altun Yaruq Sudur	Om.	Orta Moğolca
Çin.	Çince	Soğd.	Soğdca
DKP	Dasakarmapathāvadāna	vd.	ve diğerleri
DLT	Dīvānu Lugāti’t-Türk	<	gelişim yönü
DTS	Drevnetyrurkskiy Slovar	=	sıklık
EDPT	An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish	≈	Transkripsiyonlu gösterim
HWA	Handwörterbuch des Altugurischen	...2	ikili söyleyiş
Mo.	Moğolca	...3	üçlü söyleyiş
		...4	dörtlü söyleyiş

Taranan Metinlerin Kısaltmaları ve Kaynakçası

AYSSÜ	ZIEME, Peter (1996). <i>Altun Yaruq Sudur Vorworte und das erste Buch</i> . Berliner Turfantexte XVIII. Brepols.
AYS1	ZIEME, Peter (1996). <i>Altun Yaruq Sudur Vorworte und das erste Buch</i> . Berliner Turfantexte XVIII. Brepols.
AYS2	WILKENS, Jens (2001). <i>Die drei körper des buddha (Trikkāya) Das dritte Kapitel der uigurischen Fassung des Goldglanz-Sūtras (Altun Yaruq Sudur)</i> . Berliner Turfantexte XXI. Brepols.
AYS3	ÖLMEZ, Mehmet (1991). <i>Altun Yaruq III. Kitap (=5. Bölüm)</i> . Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.

- AYS4 TOKYÜREK, Hacer (2018). *Altun Yaruk Sudur IV. Tegzinç (Karşılaştırmalı metin yayını)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AYS5 UÇAR, Erdem (2009). *Altun Yaruk Sudur V. Kitap Berlin koleksiyonundaki fragmanların transliterasyonu ve transkripsiyonu açıklamalar ve dizin*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYS6 AYAZLI, Özlem (2012) *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap karşılaştırmalı metin yayını*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AYS7 ÇETİN, Engin (2020a). *Altun Yaruk VII. Kitap*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AYS8 ÇETİN, Engin (2020b). *Altun Yaruk VIII. Kitap*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AYS9 UÇAR, Erdem (2013). *Altun Yaruk IX. Kitap*. İzmir: Dinozor Kitabevi Yayınları.
- AYS10 GULCALI, Zemire (2021). *Altun Yaruk Sudur X. Kitap*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AYSKaya KAYA, Ceval (2021). *Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaynakça

- AĞAKAY, Mehmet Ali (1953a). İkizlemeler üzerine - I. *Türk Dili Dergisi*. II/16: 189-191.
- AĞAKAY, Mehmet Ali (1953b). İkizlemeler üzerine - II. *Türk Dili Dergisi*. II/17: 268-271.
- AĞAKAY, Mehmet Ali (1954). Türkçede kelime koşmaları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten Dergisi*. 97-104.
- AĞCA, Ferruh (2015). *Eski Uygurca iştikaklı ikilemeler üzerine (Alkış Bitiği Kemal Eraslan Armağanı Edt. Bülent Gül)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları. 17-30.
- AKSAN, Doğan (2015). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ATALAY, Besim (1941). *Divanü Lügat-it-Türk tıpkıbasımı*. Ankara: Alâeddin Kırıl Basımevi.
- BOZOK, Emrah (2012). *Eski Uygur Türkçesinde iştikaklı kelimeler*. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- BOZOK, Emrah (2018). Eski Uygur Türkçesinde arıg turug, arıg silig ve arık süzük ikilemeleri üzerine. *Türkbilig*. 36: 41-46.
- BOZOK, Emrah (2021). *Temizliğin Türkçesi Tarihi ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Temizlik Kavram Alanı*. İstanbul: Hiperyayın.
- BÖLER, Tuncay. (2010). Çastani Bey hikâyesindeki ikilemeler ve Türkçede ikilemelerin eskiliği meselesi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 42/42: 33-60.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1968). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- CAN, Meltem (2010). *Eski Uygur Türkçesinde ikilemeler*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı.
- CLAUSON, Sir Gerard (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: At The Clarendon Press.
- ÇAĞATAY, Saadet (1944). Uygurcada hendiadyoinler. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*. 1: 97-145 (Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler, Ankara 1978, s. 29-66'da tekrar yayımlanmıştır.)
- ERCİLASUN, Ahmet Bican; AKKOYUNLU, Ziyat (2020). *Kâşgarlı Mahmud Divânı Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERDAL, Marcel (1991). *Old Turkic word formation: A functional approach to the lexicon (Vol. 1)*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag.
- ERDAL, Marcel (1991). *Old Turkic word formation: A functional approach to the lexicon (Vol. 2)*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag.
- EREN, Hasan (1949). İkiz kelimelerin tarihine dair. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. VII/2: 283-286.
- FOY, Karl (1899). Studien zur Osmanischen syntax, das hendiadyoin und die wortfolge "ana baba". *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen (MSOS)*. 2/2: 105-136.
- HATİBOĞLU, Vecihe (1981). *Türk dilinde ikileme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- İŞİ, Hasan (2018). Eski Uygur Türkçesinde "kut kıv" ikilemesinde geçen "kıv" sözcüğünün tarihi metinlerden Türkiye Türkçesine serüveni. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 7/15: 32-53.

- KARA, Melek (2021). *Daşakarmaphāvadānamālā'da ikilemeler ve ikilemelerin işlevleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- KARAMAN, Ahmet (2022). *Eski Türkçede İkilemeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KAYA, Ceval (2021). *Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KESKİN, Berker (2021). Eski Uygurca ikilemelere katkılar. *Türkiyat Mecmuası*. 31/Özel Sayı: 151-175.
- NADALYAYEV, V. M.; NASILOV, Dmitriy Mihayloviç; TENİŞEV, Edhem Rahimoviç; ŞÇERBAK, Aleksandr Mihayloviç (1969). *Drevnetyurkskiy slovar*. Leningrad: Institut Yazıkoznaniya, Akademiya Nauk SSSR.
- ÖLMEZ, Mehmet (1998). Eski Uygurca odug sak ikilemesi üzerine. *Türk Dilleri Araştırmaları*. 8: 35-47.
- ÖLMEZ, Mehmet (2017). Eski Uygurca ikilemeler üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten Dergisi*. 65/2: 243-311.
- ÖLMEZ, Mehmet (2022). Eski Uygurcada ikilemeler üzerine – 2. *International Journal of Old Uyghur Studies*. 4/1: 38-94.
- ÖLMEZ, Mehmet; ARİS, Gönül. (2019). Eski Uygurca Ölüler Kitabı'ndaki ikilemeler üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten Dergisi*. 67/1: 39-64.
- ÖLMEZ, Mehmet; SEVİM, Simge (2019). Kşanti Kılğuluk Nom Bitig'e özgü ikilemeler. *Türkiyat Mecmuası*. 29/2: 499-524.
- ÖZERTURAL, Zekine; RÖHRBORN, Klaus (2020). *Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial der worislamischen Türkischen texte aus zentralasien 1. Verben Band 2: edäd- iztä-*. Franz Steiner Verlag.
- RÖHRBORN, Klaus (2010). *Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial der worislamischen Türkischen texte aus zentralasien 1. Verben Band 1: ab- äzüglä-*. Franz Steiner Verlag.
- SEVİM, Simge (2019). *Kşanti Kılğuluk Nom Bitig ve Daşakarmaphāvadānamālā'da ikilemeler*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞEN, Serkan (2002). *Eski Uygur Türkçesinde ikilemeler*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- TEKİN, Talat (1995). *Türk dillerinde birincil uzun ünlüler*. Ankara: Simurg Yayınları.
- TOKYÜREK, Hacer (2022). Altun Yaruk Sudur IV. Tegziñç'teki ikilemelerin Çince denklikleriyle karşılaştırılması. *International Journal of Old Uyghur Studies*. 4/2: 155-214.
- TUNA, Osman Nedim (1949). Türkçede tekrarlar. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 3/2-3: 428-447.
- TUNA, Osman Nedim (1950). Türkçede tekrarlar 2. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 4/1-2: 35-82.
- WILKENS, Jens (2016). *Buddhistische Erzählugen aus dem alten Zentralasien Edition der altuigurischen Daşakarmaphāvadānamālā Teil 1-2-3 Berliner Turfantexte XXXVII*. Berlin: Brandenburgische Akademie der Wissenschaften.
- WILKENS, Jens (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch - Deutsch - Türkisch*. Universitätsverlag Göttingen.
- YILDIZ, Hüseyin (2012). Eski Uygur Türkçesinde ikilemelerde yer değiştirme meselesi-ikileme grupları, köprü ikileme ve kelimeler arası geçiş kavramları. *IV. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi (TUDOK) 27-28 Ağustos*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.
- YILDIZ, Hüseyin (2013). *Eski Uygurca Dışavustuk'ta ikilemeler üzerine notlar. (Bengü Belak Ahmet Bican Ercilasun Armağanı. Edt. Bülent Gül)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. 465-482
- YILDIZ, Sümbül Begüm (2018). Uygurca Maitrisimit'te asığ tusu ikilemesi üzerine. *Research Studies Anatolia Journal*. 1/2: 281-288.
- YILDIZ, Sümbül Begüm (2019). *Eski Uygurca Maitrisimit'te ikilemeler (Kumul nüshası)*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.